

ΕΛΕΝΗ ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗ
ΒΙΚΤΩΡΙΑ ΔΕΝΔΡΙΝΟΥ

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΜΠΛΟΦΑ

ΤΟ ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΟ ΤΟΥ 2015

ΟΙ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ

ΤΟ PLAN B

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΛΕΝΗ ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗ
ΒΙΚΤΩΡΙΑ ΔΕΝΔΡΙΝΟΥ

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΜΠΛΟΦΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΜΠΛΟΦΑ

Συγγραφείς: Ελένη Βαρβιτσιώτη, Βικτώρια Δενδρινού
Μετάφραση από τα αγγλικά: Ρηγούλα Γεωργιάδου
Επιμέλεια μετάφρασης: Ελένη Βαρβιτσιώτη, Βικτώρια Δενδρινού
Επιμέλεια: Κρυστάλλη Γλυνιαδάκη
Γλωσσική επιμέλεια-Διόρθωση: Σιλβί Ρηγοπούλου

© 2019, Εκδόσεις Κυριάκος Παπαδόπουλος Α.Ε.,
Ελένη Βαρβιτσιώτη, Βικτώρια Δενδρινού

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά τον Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Ιούνιος 2019

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

www.epbooks.gr

Καποδιστρίου 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής
τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

ISBN 978-960-569-779-2

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ.....	7
1. ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ: «ΕΛΠΙΔΑ»	23
2. ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ: «ΣΥΓΧΥΣΗ»	60
3. «ΞΕΡΕΙΣ ΤΙ ΥΠΕΓΡΑΨΕΣ;»	99
4. ΜΑΡΤΙΟΣ: «ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ»	108
5. ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΡΙΖΑ.....	129
6. ΑΠΡΙΛΙΟΣ: «ΘΥΜΟΣ»	159
7. ΣΧΕΔΙΟ Β΄	181
8. ΑΡΧΕΣ ΙΟΥΝΙΟΥ: «ΑΠΟΓΝΩΣΗ».....	203
9. ΤΕΛΗ ΙΟΥΝΙΟΥ: «ΕΚΠΛΗΞΗ».....	238
10. ΕΒΔΟΜΑΔΑ ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑΤΟΣ: «ΜΟΥΔΙΑΣΜΑ»	261
11. Η ΕΒΔΟΜΑΔΑ ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑ: «ΠΑΝΙΚΟΣ»	300
12. Η ΣΥΝΟΔΟΣ ΚΟΡΥΦΗΣ: «ΜΕΤΑΝΟΙΑ»	345
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	367
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	374
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ	377
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ	386
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ	395

*Αν η ιστορία επαναλαμβάνεται και το απροσδόκητο
πάντα συμβαίνει, πόσο ανεπίδεκτος μαθήσεως
από την εμπειρία είναι ο άνθρωπος;*

- Τζορτζ Μπέρναρντ Σο

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Σάββατο 27 Ιουνίου 2015, 5:30 μ.μ.

Κρατώντας σφιχτά τις σημειώσεις του τυλιγμένες σε ρολό, ο πρόεδρος του Eurogroup Γερούν Ντάισελμπλουμ βγήκε από το ασανσέρ και διέσχισε τον διάδρομο προς την αίθουσα όπου τον περίμεναν κάμερες και δημοσιογράφοι. Πήρε μια βαθιά ανάσα και με αποφασιστικό βήμα ανέβηκε στο πόντιουμ. Η συνέντευξη Τύπου που μόλις ξεκινούσε θα ήταν η δυσκολότερη της καριέρας του. Ένωθε μόνος του. Ήταν μόνος του, χωρίς κάποιον άλλο αξιωματούχο στο πλευρό του. Έπρεπε να διατηρήσει την ψυχραιμία του. Το καθοριστικό μήνυμα της Ευρωζώνης θα αναμεταδιδόταν σε ολόκληρο τον πλανήτη. Οι λέξεις που θα επέλεγε έπρεπε να είναι ζυγισμένες μία προς μία.

Το προηγούμενο βράδυ, η ελληνική κυβέρνηση είχε προκηρύξει δημοψήφισμα επί ενός προσχεδίου συμφωνίας μεταξύ της Ελλάδας και των Ευρωπαίων δανειστών της. Το προσχέδιο προέβλεπε σκληρά μέτρα ως αντάλλαγμα του απαραίτητου δανείου που χρειαζόταν η χώρα για να αποφύγει την άτακτη χρεοκοπία. Όμως ο Έλληνας πρωθυπουργός Αλέξης Τσίπρας καλούσε τους πολίτες της χώρας του να απορρίψουν τη συμφωνία και ο Γερούν Ντάισελμπλουμ πάσχιζε να καταλάβει γιατί το έκανε αυτό. *Σημαίνει πραγματικά ότι θέλουν να φύγουν από το ευρώ; Ή πιστεύουν ότι έτσι θα επιτύχουν καλύτερη συμφωνία; αναρωτιόταν.*

Και δεν ήταν ο μόνος. Η απόφαση του Αλέξη Τσίπρα είχε σοκάρει όλη την Ευρώπη, η οποία προσπαθούσε να κατανοήσει τι σήμαινε αυτή η κίνησή του, αλλά και τους ίδιους τους Έλληνες, που είχαν βρεθεί μεταμεσονύκτια να τραβάνε τις οικονομίες τους από τα ΑΤΜ. Οι διαπραγματεύσεις δεν είχαν ολοκληρωθεί και το δεύτερο μνημόνιο έληγε σε τρεις μόλις ημέρες, αφήνοντας τη χώρα χωρίς δίχτυ προστασίας. Η Ελλάδα χρειαζόταν περίπου 1,6 δισ. ευρώ μέσα στα επόμενα εικοσιτετράωρα για να μη χρεοκοπήσει απέναντι στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Τα ταμεία της ήταν άδεια. Και όμως, η ελληνική κυβέρνηση είχε καλέσει τον κόσμο να πει ένα ηχηρό Όχι στην πρόταση συμβιβασμού των πιστωτών.

Ο Ντάισελμπλουμ κοντοστάθηκε και ξεδίπλωσε τα χαρτιά του. Κοίταξε τους δημοσιογράφους μέσα από τα λεπτά του γυαλιά και για πρώτη φορά ένιωθε ότι είχε αρχίσει να χάνει τον έλεγχο της κατάστασης. Ο βασικός του ρόλος ως προέδρου του Eurogroup ήταν να διατηρεί ενωμένη την ομάδα των 19 υπουργών Οικονομικών της Ευρωζώνης. Όμως λίγα λεπτά νωρίτερα είχε αποχωρήσει, στη μέση της συνεδρίασης, ο Έλληνας υπουργός Γιάννης Βαρουφάκης, αφήνοντας το Eurogroup για πρώτη φορά χωρίς δυνατότητα ομοφωνίας. Για τον Ολλανδό πολιτικό αυτό ήταν μεγάλη ήττα.

Τις επόμενες ημέρες η ακεραιότητα του μεγαλύτερου εγχειρήματος της ΕΕ, του ευρώ –στο πηδάλιο του οποίου ήταν ο Ντάισελμπλουμ– θα ετίθετο υπό αμφισβήτηση. Ο ίδιος δεν ήταν καθόλου σίγουρος ότι η πορεία εξόδου της Ελλάδας από την Ευρωζώνη ήταν πλέον αναστρέψιμη.

Ακόμα και αν οι Έλληνες ψήφιζαν Ναι, η κυβέρνησή τους είχε υπάρξει τόσο αρνητική απέναντι στα προτεινόμενα μέτρα –με τον ίδιο τον πρωθυπουργό να τα καταδικάζει απερίφραστα–, που δύσκολα θα πίστευε κανείς ότι η Ελλάδα θα εφαρμόζε το πρόγραμμα με σωστό και συνετό τρόπο, είτε στη γεμάτη αίθουσα Τύπου. «Η από-

λεια αξιοπιστίας είναι τεράστια» δήλωσε ο Ντάισελμπλουμ χωρίς να κοιτάζει τις σημειώσεις του. Άλλωστε τα ίδια είχαν επαναλάβει λίγο νωρίτερα, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, και οι υπόλοιποι 18 υπουργοί Οικονομικών. Η φωνή του, παρόλο που δεν άλλαζε τόνο, έσπαγε πού και πού και μαζί με το συνεχές νευρικό παίξιμο των δαχτύλων του ήταν οι μόνες ενδείξεις ότι βρισκόταν κάτω από τεράστια πίεση.

Και αν οι Έλληνες ψήφιζαν Όχι; Σε περίπτωση που επικρατούσε το Όχι και η ελληνική κυβέρνηση επέστρεφε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, η οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα θα είχε εντωμεταξύ επιδεινωθεί ραγδαία, προειδοποίησε. «Δεν ξέρω με ποιον τρόπο πιστεύει η ελληνική κυβέρνηση ότι θα επιβιώσει το επόμενο διάστημα» συνέχισε. Ήταν θυμωμένος. *Προτρέπουν τον κόσμο να πει Όχι υποστηρίζοντας ότι έτσι θα διασφαλίσουν καλύτερη συμφωνία. Λένε ψέματα, σκεφτόταν από το πρωί.*

Μετά το πέρας της συνέντευξης Τύπου, ο πρόεδρος του Eurogroup μάζεψε τα χαρτιά του και γύρισε στην αίθουσα συνεδρίασης, όπου οι υπουργοί Οικονομικών της Ευρωζώνης θα συνέχιζαν τη συνάντησή τους χωρίς τον Έλληνα υπουργό. Έπρεπε να συζητήσουν πώς θα προστάτευαν τις οικονομίες τους σε περίπτωση που η Ελλάδα έβγαινε από την Ευρωζώνη.

Στις δύο κεντρικές θέσεις της τρίτης σειράς της αίθουσας Τύπου βρισκόμασταν εμείς, καθισμένες η μία δίπλα στην άλλη, όπως και στα προηγούμενα 26 Eurogroup τα οποία είχαμε καλύψει ανελλιπώς από τότε που τοποθετηθήκαμε ως ανταποκρίτριες στις Βρυξέλλες για την *Καθημερινή* και τη *Wall Street Journal*, αντίστοιχα, στις αρχές του 2014. Από την εκλογή του ΣΥΡΙΖΑ στην κυβέρνηση είχαμε μεταδώσει λεπτό προς λεπτό κάθε βήμα των διαπραγματεύσεων, προσπαθώντας να ακολουθήσουμε τα γεγονότα που εξελίσσονταν με ιλιγγιώδη ταχύτητα. Ο χώρος και τα πρόσωπα τριγύρω μάς ήταν ιδιαίτερος γνώριμα. Πρωτόγνωρος σε αυτή τη συνέντευξη Τύπου ήταν ο

τρόπος με τον οποίο είχε μόλις μιλήσει ο συνήθως ανέκφραστος και ψύχραιμος πρόεδρος του Eurogroup. Το μήνυμα του Ντάισελμπλουμ δεν θα μπορούσε να είναι πιο ξεκάθαρο: Όποιο και αν ήταν το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος, το μέλλον της Ελλάδας ήταν αβέβαιο.

Βγήκαμε από την αίθουσα Τύπου με τα αυτιά μας να βουίζουν και την ανάσα μας κομμένη. Ως Ελληνίδες στις Βρυξέλλες, βρισκόμασταν στην προνομιακή –αλλά συνάμα δύσκολη– θέση να αντιλαμβανόμαστε τόσο την ελληνική πραγματικότητα όσο και τους περιορισμούς των Ευρωπαίων. «Λυπάμαι πολύ για τη χώρα σας. Λυπάμαι για εσάς. Δεν μπορούμε να κάνουμε κάτι άλλο» μάς έλεγαν με τον έναν ή τον άλλο τρόπο διάφοροι Ευρωπαίοι αξιωματούχοι, κοιτώντας μας αμήχανα, καθώς περπατούσαμε στους διαδρόμους του κτιρίου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Justus Lipsius.

Η ατμόσφαιρα ήταν βαριά. Οι συνάδελφοί μας από άλλες χώρες κατανοούσαν ότι η ζωή μας μπορεί να άλλαζε δραματικά τις επόμενες ημέρες και προσπαθούσαν να πουν κάτι ενθαρρυντικό, να μας διαβεβαιώσουν ότι όλα θα πήγαιναν καλά. Στην πραγματικότητα κανείς δεν ήξερε τι θα συνέβαινε από εκεί κι εμπρός.

Στο δωμάτιο όπου συνήθιζαν να συγκεντρώνονται οι Έλληνες δημοσιογράφοι, η ατμόσφαιρα ήταν τελείως διαφορετική. Επικρατούσε ένταση. Άλλοι πανηγύριζαν για τη «γενναία απόφαση» του Αλέξη Τσίπρα να καλέσει σε δημοψήφισμα, άλλοι, σοκαρισμένοι από τις εξελίξεις, μάζευαν τα πράγματά τους για να πάνε αλλού να γράψουν τις ανταποκρίσεις τους. Παρατηρώντας τους κανείς μπορούσε να υποψιαστεί πόσο θα διχαζόταν η χώρα τις επόμενες ημέρες.

Η *Καθημερινή* παρέμεινε εκτάκτως ανοιχτή εκείνο το Σάββατο βράδυ. Τα γεγονότα ήταν ιστορικής σημασίας και το τυπογραφείο περίμενε ένα τελευταίο άρθρο, την ανταπόκριση από τις Βρυξέλλες. Στα κεντρικά της *Wall Street Journal* στη Νέα Υόρκη, το άρθρο από τη βελγική πρωτεύουσα θα γινόταν το πρωτοσέλιδο της ημέρας.

Πριν ξεκινήσουμε να γράφουμε, θελήσαμε να βγούμε από το κτίριο, να πάρουμε λίγο αέρα. Η ατμόσφαιρα όμως έξω ήταν εξίσου αποπνικτική όπως και μέσα: Μια βουβή υγρασία κολλούσε στο δέρμα, το κλασικό ψιλόβροχο των Βρυξελλών είχε μόλις αρχίσει να πέφτει. Στην έξοδο του κτιρίου στεκόταν ο Ιταλός οικονομολόγος Γκαμπριέλε Τζούντιτσι – το νούμερο δύο της ομάδας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που ασχολούνταν με την Ελλάδα – κοιτάζοντας το επιβλητικό Berlaymont, το αρχηγείο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Κρατούσε στο ένα του χέρι ένα τσιγάρο, που η καύτρα είχε σχεδόν φτάσει στα δάχτυλά του, και στο άλλο ένα άδειο χάρτινο ποτήρι εσπρέσο. Ο Τζούντιτσι βρισκόταν σε αυτή τη θέση από το καλοκαίρι του 2012, όταν είχε αναλάβει πρωθυπουργός ο Αντώνης Σαμαράς, και είχε ζητήσει από πρώτο χέρι τις περιπέτειες της χώρας μας στο χείλος του γκρεμού, όπως και τις τεράστιες προσπάθειες που είχαν κάνει Έλληνες και Ευρωπαίοι για να ορθοποδήσει. Είχε επισκεφθεί τη χώρα μας δεκάδες φορές και μιλούσε για πρόσωπα και καταστάσεις σαν να ζούσε χρόνια στην Ελλάδα.

Όταν τον Δεκέμβριο του 2014 ο Σαμαράς είχε καλέσει σε πρόωρες εκλογές, ο Τζούντιτσι ήξερε ότι η χώρα έμπαινε σε περιπέτειες· είχε βάλει, μάλιστα, ένα στοίχημα με τον εαυτό του: «Δεν θα ξυριστώ μέχρι η Ελλάδα να λάβει την επόμενη της δόσης» είχε πει τότε. Επτά μήνες αργότερα, η χώρα όχι μόνο δεν είχε καταφέρει να λάβει την τελευταία δόση του Β΄ μνημονίου, αλλά βρισκόταν και στο χείλος της χρεοκοπίας και της εξόδου από το ευρώ. Ο Τζούντιτσι, με την πλούσια πλέον γενειάδα του, γύρισε και μας κοίταξε, βλέποντας στα πρόσωπά μας τη φανερή αγωνία μας. «Μέσα στο Eurogroup τώρα μιλάνε για το πώς θα θωρακίσουν την Ευρωζώνη χωρίς εσάς»¹ είπε με μάτια κόκκινα από την κούραση και τη συναισθηματική φόρτιση, ρουφώντας μια τελευταία τζούρα από το τσιγάρο του. «Δεν άντεχα να ακούσω τη συζήτηση αυτή. Δεν μπορώ να πιστέψω ότι έχουμε φτάσει σε αυτό το σημείο μετά από όλα όσα έγιναν στη χώρα».

Εκείνο το απόγευμα συνειδητοποιήσαμε ότι έπρεπε να καταγράψουμε όλα όσα είχαμε ζήσει από τόσο κοντά τους τελευταίους μήνες, για να εξηγήσουμε αλλά και να κατανοήσουμε εμείς οι ίδιες πώς βγήκαν τα πράγματα εκτός ελέγχου σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα. Τι πήγε στραβά;

Παρόλο που με την πρώτη ματιά η αφήγηση αυτή αφορά την ιστορία μιας οικονομικής κρίσης, στην πραγματικότητα ασχολείται με πολύ περισσότερα από αριθμούς και στατιστικά στοιχεία. Είναι μια ιστορία πραγματικών ανθρώπων –χαρισματικών αλλά και ματαιόδοξων–, κακών υπολογισμών, λαθών και χαμένων στοιχημάτων. Προσωπικά συμφέροντα, φιλοδοξίες αλλά και η χημεία ανάμεσα στους πρωταγωνιστές έπαιξαν εξίσου σημαντικό ρόλο με τις οικονομικές πολιτικές που αποφασίζονταν, καθορίζοντας τις ζωές εκατομμυρίων ανθρώπων. Η ιστορία δεν εξελίχθηκε μόνο σε συνόδους κορυφής και σε Eurogroup· τα σημαντικότερα γεγονότα έλαβαν χώρα πίσω από κλειστές πόρτες, στις Βρυξέλλες, το Βερολίνο, το Παρίσι, τη Φρανκφούρτη και την Αθήνα, σε κυβερνητικά κτίρια, ξενοδοχεία, ψαροταβέρνες, παραλίες, διαδρόμους, αλλά και στα σπίτια όσων θα καθόριζαν το μέλλον όχι μόνο της Ελλάδας, αλλά και του ευρώ.

Το βιβλίο αυτό προέκυψε από περισσότερες από 230 ώρες συνεντεύξεων με 95 βασικούς πρωταγωνιστές των γεγονότων του 2015: ανώτατους αξιωματούχους από όλους τους θεσμούς –την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ΕΜΣ) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο– αλλά και υπουργούς Οικονομικών και διπλωμάτες της Ευρωζώνης, κυβερνητικούς αξιωματούχους από το Βερολίνο, το Παρίσι, την Ουάσινγκτον και, φυσικά, την Αθήνα.

Όλες οι συνεντεύξεις έγιναν «off the record», καθώς πολλοί από τους συνεντευξιζόμενους εξακολουθούν να βρίσκονται και σήμερα στις ίδιες θέσεις, ενώ τα γεγονότα εκείνης της εποχής παραμένουν

ευαίσθητα. Έτσι, η μεγάλη πλειονότητα όσων μας μίλησαν δέχτηκαν να καταθέσουν τη μαρτυρία τους υπό την προϋπόθεση να μην κατονομαστούν. Γι' αυτόν τον λόγο, όπου παρουσιάζεται στο βιβλίο οποιοσδήποτε διάλογος, αυτός δεν έχει προκύψει απαραίτητα από τον βασικό συνομιλητή· πολλές φορές βασιστήκαμε στις μαρτυρίες άλλων παρευρισκομένων, όπως για παράδειγμα συνεργατών που ήταν παρόντες στις συναντήσεις ή τα τηλεφωνήματα που συχνά πραγματοποιούνταν σε ανοιχτή ακρόαση. Άλλοτε χρησιμοποιήσαμε γραπτούς απολογισμούς των επικοινωνιών και μαρτυρίες προσώπων που ενημερώθηκαν για το περιεχόμενό τους αμέσως αφού έγιναν. Για να διασταυρώσουμε αυτές τις πληροφορίες πέρα από τις περιγραφές των συμμετεχόντων, βασιστήκαμε σε e-mails, SMS, πρακτικά και σημειώσεις συναντήσεων, όπως και σε πολλά έγγραφα –απόρρητα ή μη–, ατζέντες, λίστες τηλεφωνημάτων, φωτογραφίες και ό,τι άλλο υλικό μας εμπιστεύτηκαν όσοι μίλησαν μαζί μας.

Παρόλο που τα γεγονότα του 2015 καλύφθηκαν από δημοσιογράφους από όλο τον κόσμο ίσως πιο αναλυτικά από οποιαδήποτε άλλη περίοδο της σύγχρονης ευρωπαϊκής ιστορίας, θεωρήσαμε πως έπρεπε να ειπωθούν αυτή τη φορά σφαιρικά, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις διαφορετικές οπτικές. Προσπαθήσαμε λοιπόν να συνδέσουμε όλα τα κομμάτια του παζλ και να αναδείξουμε πτυχές της ιστορίας που παρέμειναν μυστικές μέχρι σήμερα, όπως το σχέδιο έκτακτης ανάγκης των εταίρων σε περίπτωση εξόδου της Ελλάδας από το ευρώ – το περιβόητο Plan B ή Σχέδιο Β΄. Σκοπός μας ήταν να αναβιώσουμε τις κρίσιμότερες στιγμές εκείνων των μηνών, παρέχοντας στους αναγνώστες μας πρόσβαση στις αίθουσες των πιο καθοριστικών συζητήσεων, και ρίχνοντας έτσι φως στο πώς έχουν ληφθεί αλλά και λαμβάνονται ακόμα οι πιο σημαντικές αποφάσεις στην Ευρώπη.

Στην προσπάθεια αυτή μάς βοήθησε και η δουλειά Ελλήνων και ξένων συναδέλφων, η οποία λειτούργησε ως πυξίδα κυρίως στη δημιουργία ενός αναλυτικού χρονοδιαγράμματος των γεγονότων. Αν

και η χρονική περίοδος που περιγράφουμε διήρκεσε μόλις λίγους μήνες, οι εξελίξεις ήταν τόσο πυκνές, που ακόμα και οι συμμετέχοντες χρειάζονταν βοήθεια για να τοποθετήσουν τα γεγονότα στη σωστή χρονική σειρά και να τα αφηγηθούν αναλυτικά.

Όσο κοντά στην αλήθεια όμως κι αν προσπαθήσαμε να φτάσουμε, το βιβλίο αυτό δεν παύει να προκύπτει σε μεγάλο βαθμό από τις αναμνήσεις και τις μαρτυρίες ανθρώπων που επέλεξαν να θυμούνται και να δικαιολογούν το παρελθόν και τις πράξεις τους με τον δικό τους, συγκεκριμένο τρόπο – αλλά, εντέλει, και με την απαραίτητη απόσταση που προσφέρει το πέρασμα του χρόνου.

Με την *Τελευταία μπλόφα* ευελπιστούμε ότι καταφέραμε να παραθέσουμε την πιο αναλυτική, ολοκληρωμένη και κυρίως νηφάλια αφήγηση της πιο κρίσιμης χρονιάς για την Ελλάδα μετά τη Μεταπολίτευση.

Μια μικρή αναδρομή από την αρχή της κρίσης μέχρι το 2015

Η κρίση δεν ξεκίνησε το 2015. Τα γεγονότα της χρονιάς εκείνης ήταν η αποκορύφωση μιας εξαετούς περιπέτειας η οποία βρήκε, αφενός, την Ελλάδα τελείως ανίκανη να διαχειριστεί την οικονομική και στη συνέχεια την πολιτική κρίση με την οποία βρέθηκε αντιμέτωπη, αλλά και, αφετέρου, την Ευρωζώνη τελείως απροετοίμαστη να διαχειριστεί μια τέτοια εξέλιξη στο εσωτερικό της.

Αλλά ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή.

Το 2009, η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση που είχε ξεκινήσει από τις ΗΠΑ και την κατάρρευση της Lehman Brothers χτύπησε την πόρτα και της Ελλάδας. Οκτώ χρόνια μετά την ένταξή της στην Ευρωζώνη, χρόνια φτηνού δανεισμού και ανεξέλεγκτης σπατάλης, η χώρα ήταν πλέον βαριά υπερχρεωμένη και είχε εξελιχθεί στον πιο αδύναμο κρίκο της νομισματικής ένωσης, καθώς ήταν υπεύθυνη για έναν εκρηκτικό συνδυασμό δίδυμων ελλειμμάτων (δημοσιονομικού

ελλείμματος και ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών) και υψηλού χρέους, του υψηλότερου από κάθε άλλη χώρα της Ευρωζώνης.

Από τη στιγμή της ένταξής της στην ομάδα των χωρών του ευρώ, το 2001, η Ελλάδα αναπτύχθηκε με ταχύτατους ρυθμούς, οι οποίοι όμως οφείλονταν σε μεγάλο βαθμό στην κατανάλωση και στον εξωτερικό δανεισμό, και όχι τόσο στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Τα νούμερα μιλούσαν από μόνα τους: Τη δεκαετία πριν ξεσπάσει η κρίση, οι μισθοί στην ΕΕ είχαν αυξηθεί κατά 30%, αλλά στην Ελλάδα είχαν εκτοξευθεί σε αύξηση 80% στον ιδιωτικό και 177% στον δημόσιο τομέα.

Όταν έγινε πλέον ξεκάθαρο ότι η οικονομική κατάσταση της χώρας βρισκόταν στο κόκκινο, ο τότε πρωθυπουργός Κώστας Καραμανλής προκήρυξε εκλογές για τον Οκτώβριο του 2009, κρούοντας μεν –πολύ αργά δε– τον κώδωνα του κινδύνου και τονίζοντας την ανάγκη να ληφθούν σκληρά μέτρα. Έχασε τις εκλογές από το ΠΑΣΟΚ του Γιώργου Παπανδρέου, ο οποίος υποσχόταν ότι «λεφτά υπάρχουν». Σύντομα έγινε ξεκάθαρο ότι λεφτά όχι μόνο δεν υπήρχαν, αλλά τα πραγματικά νούμερα της οικονομίας βρίσκονταν πολύ χειρότερα και από τις πιο απαισιόδοξες προβλέψεις. Μέσα σε λίγους μήνες αποκαλύφθηκε ότι το έλλειμμα της χώρας για το 2009 ήταν στο αστρονομικό 15,1% του ΑΕΠ, πέντε φορές δηλαδή πάνω από το ευρωπαϊκό όριο του 3%. Το νούμερο αυτό πρόδιδε πως η χώρα ζούσε για χρόνια πέραν των δυνατοτήτων της. Όταν ο τότε υπουργός Οικονομικών Γιώργος Παπακωνσταντίνου παρουσίασε αυτά τα νούμερα στους ομολόγους του στην Ευρωζώνη, εκείνοι έμειναν άναυδοι. Όμως ευθύνη δεν είχε μόνο η Ελλάδα· ευθύνη είχαν και οι ίδιοι οι Ευρωπαίοι: Η Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Eurostat) τούς είχε επανειλημμένα προειδοποιήσει για τον εκτροχιασμό της ελληνικής οικονομίας, ζητώντας περισσότερες αρμοδιότητες για να διερευνήσει περαιτέρω την κατάσταση, αρμοδιότητες που της είχαν επανειλημμένως αρνηθεί η Γαλλία και η Γερμανία, φοβούμενες ότι η Eurostat

θα αποκάλυπτε ατασθαλίες και στα δικά τους οικονομικά στοιχεία.

Στις αρχές του 2010, με την παγκόσμια οικονομία σε κρίση και το πραγματικό έλλειμμα της Ελλάδας να βρίσκεται σε απαγορευτικά επίπεδα, η χώρα αποκόπηκε από τις διεθνείς αγορές και εισήλθε σε μια κρίση δημόσιου χρέους. Παρά τις συνεχείς εκκλήσεις τού τότε υπουργού Οικονομικών προς τους Ευρωπαίους εταίρους για βοήθεια, οι τελευταίοι τόνιζαν ότι η Ελλάδα έπρεπε να λύσει τα προβλήματά της μόνη της. Άλλωστε οι ευρωπαϊκές συνθήκες δεν προέβλεπαν παροχή οικονομικής βοήθειας, καθιστώντας κάθε χώρα υπεύθυνη για τα οικονομικά της. Η κυβέρνηση Παπανδρέου πήρε κάποια μέτρα στις αρχές του 2010, τα οποία όμως ήταν δυσανάλογα ελαφριά σε σχέση με το μέγεθος της κρίσης. Η χώρα χρειαζόταν περαιτέρω δάνεια για να συνεχίσει να εξυπηρετεί το χρέος της αλλά και να πληρώνει μισθούς και συντάξεις. Οι Ευρωπαίοι, όμως, δεν είχαν τους μηχανισμούς για να σχεδιάσουν ή να επιβλέψουν την παροχή ενός τέτοιου δανείου.

Έτσι, τον Μάρτιο του 2010 συζητήθηκε σοβαρά το ενδεχόμενο συμμετοχής του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου σε πιθανό πακέτο διάσωσης της Ελλάδας, καθώς το ΔΝΤ ήταν ο μοναδικός οργανισμός που είχε την τεχνογνωσία για τέτοιου είδους δάνεια. Τον Μάιο του 2012, η Ελλάδα έλαβε δάνειο ύψους 110 δισ. ευρώ: 80 δισ. από διμερή δάνεια μελών της Ευρωζώνης και 30 δισ. από το ΔΝΤ. Η συμμετοχή του Ταμείου στο πακέτο διάσωσης της χώρας, το λεγόμενο «μνημόνιο», ήταν επίμαχη ακόμα στο εσωτερικό του θεσμού καθώς, εκτός του ότι συμμετείχε για πρώτη φορά στη διάσωση μιας χώρας της Ευρωζώνης, χρειάστηκε να παρακάμψει και έναν από τους βασικότερους κανόνες του, την προϋπόθεση στο τέλος του προγράμματος το χρέος της ωφελούμενης χώρας να είναι βιώσιμο. Το πρόγραμμα που σχεδιάστηκε για την Ελλάδα δεν αντιμετώπισε από την αρχή το πρόβλημα της βιωσιμότητας του ελληνικού χρέους. Αυτή είναι, άλλωστε, και μία από τις μεγαλύτερες αδυναμίες του: Οι Ευρωπαίοι

εταίροι δεν δέχτηκαν εξαρχής μια σημαντική ελάφρυνση του χρέους, που θα διευκόλυne την επιστροφή της Ελλάδας στην ανάπτυξη, εν μέρει για να προστατέψουν τις γαλλικές και γερμανικές τράπεζες, οι οποίες κατείχαν μεγάλο μέρος των ελληνικών ομολόγων, και εν μέρει επειδή φοβούνταν τις οικονομικές συνέπειες που κάτι τέτοιο μπορεί να είχε και στην υπόλοιπη Ευρωζώνη.

Ο σχεδιασμός και οι στόχοι του πρώτου μνημονίου μοιάζουν, εκ των υστέρων, με σενάριο επιστημονικής φαντασίας. Η Ελλάδα έπρεπε να ξεπληρώσει τα δάνεια αυτά μέσα σε τρία χρόνια, με επιτόκιο 5%, τη στιγμή που τα μετέπειτα δάνεια της χώρας από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης έχουν μέσο χρόνο ωρίμασης τα 32 χρόνια και επιτόκιο 1,6%. Συγχρόνως, το πρόγραμμα συνοδευόταν από σκληρή δημοσιονομική προσαρμογή, με τους δανειστές να απαιτούν τη μείωση του ελλείμματος στο ευρωπαϊκό όριο, κάτω από 3% του ΑΕΠ δηλαδή μέσα σε μόλις 5 χρόνια.

Όσα η πρώτη χώρα που μπήκε σε καθεστώς μνημονίου, η Ελλάδα έγινε κάτι σαν πειραματόζωο, αποτέλεσε μια δοκιμή για τις επόμενες διασώσεις της Ευρωζώνης. Οι προβλέψεις για τις επιπτώσεις που θα είχαν τα μέτρα λιτότητας στην οικονομία της αποδείχθηκαν υπερβολικά αισιόδοξες. Επιπλέον, και οι ξένοι πιστωτές αποδείχθηκαν πλήρως απροετοίμαστοι να συνεννοηθούν με μια δημόσια διοίκηση που, όπως θα έλεγαν οι ίδιοι αργότερα, «θύμιζε περισσότερο αφρικανικό κράτος».

Για την καταβολή κάθε νέας δόσης του πρώτου μνημονίου, η Ελλάδα έπρεπε να νομοθετήσει μια σειρά από επώδυνα μέτρα, αυξάνοντας φόρους, κόβοντας μισθούς και συντάξεις, και μεταρρυθμίζοντας κομμάτια της ελληνικής οικονομίας με τεράστιο πολιτικό κόστος για οποιαδήποτε κυβέρνηση: ανοίγοντας κλειστά επαγγέλματα, προχωρώντας σε ιδιωτικοποιήσεις και ρυθμίζοντας εκ νέου, μεταξύ άλλων, την αγορά εργασίας.

Η τρόικα, η οποία σχεδίαζε το μνημόνιο και επέτρεψε την εφαρ-

μογή του –αποτελούμενη από εκπροσώπους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της ΕΚΤ και του ΔΝΤ–, επικεντρώθηκε εξ αρχής στην εξάλειψη των επιφανομένων της ελληνικής κρίσης, όπως ήταν τα δίδυμα ελλείμματα, και όχι στην εξυγίανση των βαθύτερων αιτιών της, με αποτέλεσμα οι οδυνηρές περικοπές να μη συνοδεύονται από τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις που θα αντιμετώπιζαν τη ρίζα των παθογενειών της ελληνικής οικονομίας.

Επιπλέον, σε αντίθεση με άλλες χώρες, η αντιπολίτευση, τα συνδικάτα και οι κάθε λογής κοινωνικοί εταίροι δεν προσέφεραν τη στοιχειώδη απαραίτητη στήριξη στην εθνική αυτή προσπάθεια, με αποτέλεσμα η χώρα να βυθιστεί σ’ έναν φαύλο κύκλο αλληπάλληλων απεργιών, κινητοποιήσεων και κινημάτων αστικής ανυπακοής. Από την πρώτη ημέρα της υπογραφής του μνημονίου μέχρι και την αναρρίχηση της κατεξοχήν αντιμνημονιακής δύναμης –του ΣΥΡΙΖΑ– στην εξουσία, η Αθήνα και η χώρα βρίσκονταν διαρκώς υπό συνθήκες απειλούμενης κοινωνικής εξέγερσης. Οι όποιοι υποστηρικτές των μεταρρυθμιστικών προσπαθειών ήταν συνεχώς λειδωρούμενοι, προπηλακιζόμενοι και υπό καθεστώς τρομοκρατίας.

Η πρώτη μνημονιακή κυβέρνηση, εκείνη του Γιώργου Παπανδρέου, κατέρρευσε τον Νοέμβριο του 2011 υπό το βάρος των συνεχόμενων κινητοποιήσεων και της αποτυχημένης προσπάθειας του πρωθυπουργού να θέσει τη συμφωνία σε δημοψήφισμα, στο οποίο αντιτάχθηκε όλη η αντιπολίτευση, συμπεριλαμβανομένου και του μετέπειτα πρωθυπουργού Αλέξη Τσίπρα.

Τον Παπανδρέου διαδέχθηκε ως επικεφαλής κυβέρνησης ειδικού σκοπού ο πρώην αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας Λουκάς Παπαδήμος. Την κυβέρνηση στήριξε το πλειοψηφούν τότε στη βουλή ΠΑΣΟΚ, η Νέα Δημοκρατία υπό τον Αντώνη Σαμαρά, και το εθνικιστικό κόμμα ΛΑΟΣ. Υπό την πρωθυπουργία του Λουκά Παπαδήμου εγκρίθηκε το δεύτερο μνημόνιο της Ελλάδας, ύψους 144 δισ. ευρώ, καθώς έγινε γρήγορα σαφές ότι η χώρα δεν θα μπορούσε

να επιστρέψει σύντομα στις αγορές. Εκείνη την εποχή, και αφού ήταν πλέον ξεκάθαρο ότι η ελληνική οικονομία δεν θα ευημερούσε αν δεν γινόταν ελάφρυνση του χρέους της, οι εταίροι δέχτηκαν να κουρευτεί το εξωτερικό χρέος της χώρας, το οποίο βρισκόταν στα χέρια του ιδιωτικού τομέα. Γνωστό και ως PSI, το «κούρεμα» αυτό ήταν η μεγαλύτερη αναδιάρθρωση χρέους στην ιστορία, με τους ιδιώτες επενδυτές να δέχονται μείωση της αξίας των ελληνικών ομολόγων που κρατούσαν στα χέρια τους κατά 54%.

Αφού ολοκληρώθηκε το PSI, τον Μάιο του 2012 έγιναν εθνικές εκλογές για την ανάδειξη κανονικής κυβέρνησης. Ήταν η εποχή που κατέρρευσε πλήρως το δικομματικό σύστημα που διοικούσε την Ελλάδα από το 1977 κι έπειτα, εναλλάσσοντας στην εξουσία το ΠΑΣΟΚ και τη Νέα Δημοκρατία. Η μεν Νέα Δημοκρατία διατήρησε στις εκλογές την πρώτη θέση, σημαντικά αποδυναμωμένη βεβαίως, το δε ΠΑΣΟΚ έχασε τα 2/3 της δύναμής του. Δεύτερη δύναμη αναδείχθηκε ένας συνασπισμός ριζοσπαστικών κομμάτων της Αριστεράς, υπό τον χαρισματικό νεαρό ηγέτη Αλέξη Τσίπρα, ο οποίος υποσχόταν περικοπή του μεγαλύτερου μέρους του ελληνικού χρέους, με ταυτόχρονο τερματισμό των πολιτικών λιτότητας, χωρίς όμως να υποστηρίζει, επίσημα τουλάχιστον, την έξοδο από το ευρώ. Ο σχηματισμός κυβέρνησης κρίθηκε αδύνατος και οι επαναληπτικές κάλπες στήθηκαν τον επόμενο μήνα.

Στις εκλογές τον Ιούνιο του 2012, αναδείχθηκε και πάλι πρώτη δύναμη η Νέα Δημοκρατία, αλλά χωρίς τη δυνατότητα σχηματισμού αυτοδύναμης κυβέρνησης. Αντιμέτωποι με το πολιτικό αδιέξοδο και τις καταστροφικές συνέπειες που αυτό θα μπορούσε να επιφέρει, οι πρώην άσπονδοι αντίπαλοι ΠΑΣΟΚ και Νέα Δημοκρατία σχημάτισαν κυβέρνηση συνεργασίας, υποβοηθούμενοι από ένα μικρό κόμμα της Αριστεράς, τη ΔΗΜΑΡ.

Στο μεταξύ, τα μαύρα σύννεφα στην Ευρωζώνη πολλαπλασιάζονταν, με την Ισπανία και την Ιταλία να βρίσκονται στα πρόθυρα της

απώλειας πρόσβασης στις αγορές, και την πρώτη να εξαναγκάζεται τελικά να προσφύγει σε μηχανισμό στήριξης έναν μήνα αργότερα. Εκείνο το καλοκαίρι, σε μια ιστορική ομιλία στο Λονδίνο, ο πρόεδρος της ΕΚΤ Μάριο Ντράγκι δεσμεύτηκε να κάνει «ό,τι χρειαστεί» για να διασώσει το ευρώ. Η παρέμβαση αυτή αλλά και η ανακοίνωση 40 περίπου ημέρες αργότερα ότι η ΕΚΤ θα μπορούσε να αγοράσει απεριόριστο χρέος κρατών της Ευρωζώνης από τη δευτερογενή αγορά ομολόγων πέτυχαν ό,τι δεν είχαν πετύχει οι μανδαρίνοι που σχεδίαζαν και εφάρμοζαν τα προγράμματα διάσωσης έως τότε: Να ανοίξει τον δρόμο για την επιστροφή των αγορών στην ηρεμία και των κρατών της σε τροχιά ανάπτυξης – σε συνδυασμό και με την πρωτοφανώς χαλαρή νομισματική πολιτική της ΕΚΤ, η οποία άνοιξε τη στρόφιγγα της ρευστότητας.

Το καλοκαίρι του 2012, όμως, η κατάσταση της ελληνικής οικονομίας παρέμενε κρίσιμη. Το έλλειμμα βρισκόταν ακόμα στο 8,9% του ΑΕΠ, το χρέος στο 160% του ΑΕΠ, ενώ η ύφεση ήταν στο 9,1%. Ο Σαμαράς, που είχε υπάρξει ιδιαίτερα επικριτικός των μνημονίων και των συνταγών λιτότητας όσο ήταν στην αντιπολίτευση, έπρεπε να κάνει στροφή στη ρητορική του και να εφαρμόσει μια σειρά από πολύ σκληρές μεταρρυθμίσεις, βλέποντας πόσο κοντά ήταν η χώρα στην έξοδο από το ευρώ.

Σε αυτό αντιμετώπισε μεγάλες δυσκολίες. Ο τρικομματικός κυβερνητικός συνασπισμός ήταν ευάλωτος· μέσα σε έναν χρόνο η ΔΗΜΑΡ αποχώρησε από την κυβέρνηση. Η Αθήνα μετατρέποταν συχνά σε πεδίο μάχης από τις συνεχείς διαδηλώσεις εναντίον των μέτρων, ενώ οι κατηγορίες που εκτοξεύονταν από τον ΣΥΡΙΖΑ, ότι η πολιτική που ακολουθούνταν εξυπηρετούσε ξένα συμφέροντα, δημιούργησαν ένα ιδιαίτερα τοξικό κλίμα.

Συγχρόνως, οι θεσμοί είχαν χάσει την υπομονή τους διαπιστώνοντας τη δυσκολία της ελληνικής διοίκησης να εφαρμόσει βασικές μεταρρυθμίσεις. Αντί να επιμένουν στην υιοθέτηση των σημαντικών

αλλαγών που θα επέτρεπαν στη χώρα να ανακάμψει, είχαν καταλήξει να επικεντρώνονται σε δευτερεύοντα σημεία, όπως ήταν για παράδειγμα η περίοδος λήξης του φρέσκου γάλακτος, και να εκπονοούν λίστες εκατοντάδων προαπαιτούμενων, μετατοπίζοντας την προσοχή τους από τις πραγματικές παθογένειες της οικονομίας σε επουσιώδεις λεπτομέρειες.

Η κόπωση του κόσμου και της πολιτικής ηγεσίας ήταν προφανής.

Παρ' όλα αυτά, για τα επόμενα δύο χρόνια και ως το τέλος του 2014, η κυβέρνηση του Αντώνη Σαμαρά εφάρμοσε σκληρά μέτρα λιτότητας και προχώρησε σε αντιδημοφιλείς μεταρρυθμίσεις. Οι οικονομικοί δείκτες άρχισαν να βελτιώνονται και η χώρα κατάφερε μετά από πέντε χρόνια να βγει για πρώτη φορά στις αγορές. Η ύφεση μετατράπηκε σε μικρή ανάπτυξη, το έλλειμμα μειώθηκε στο 3,6% του ΑΕΠ, ενώ το 2013 επιτεύχθηκε, μετά από χρόνια ολόκληρα, πρωτογενές πλεόνασμα.

Από το 2010 μέχρι το 2014, με τις προσπάθειες όλων των μέχρι τότε κυβερνήσεων, το έλλειμμα της Ελλάδας μειώθηκε 10 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ· πρόκειται για τη μεγαλύτερη προσαρμογή αναπτυγμένης οικονομίας. Οι περικοπές αυτές, όμως, είχαν και τεράστιο κόστος. Από το 2010, το ΑΕΠ της χώρας συρρικνώθηκε κατά 25%, ενώ η ανεργία παρέμεινε στο 27,9%. Οι τράπεζες της χώρας, που στο μεταξύ είχαν ανακεφαλαιοποιηθεί ήδη δύο φορές, είδαν καταθέσεις 80 δισ. ευρώ –το ένα τρίτο του συνόλου τους– να διαφεύγουν από τα ταμεία τους. Παρά τη βελτίωση των δημοσιονομικών της χώρας, οι πολίτες αισθάνονταν μόνο τον πόνο των μέτρων λιτότητας, με το εισόδημά τους να μειώνεται περισσότερο από το ένα τρίτο, τις συντάξεις να κόβονται ξανά και ξανά, και τη φορολόγησή τους να αυξάνεται συνεχώς. Ένιωθαν ότι, παρά τις θυσίες τους, οι προοπτικές δεν βελτιώνονταν.

Στο τέλος του 2014, έπειτα από τέσσερις κυβερνήσεις και δύο μνημόνια, οι Έλληνες ένιωθαν πλέον απόγνωση και η δυσπιστία της

κοινωνίας απέναντι στα κόμματα του κατεστημένου είχε φτάσει στο ζενίθ της. Ενώ η οικονομία της Ελλάδας φαινόταν να παίρνει δειλά δειλά τα πάνω της και το τέλος των μνημονίων να απέχει μόνο λίγους μήνες, στο εσωτερικό της χώρας, ο κόσμος ετοιμαζόταν να στείλει ένα ηχηρό μήνυμα στους πιστωτές.

Ο Βάλντις Ντομπρόβσκις, αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και υπεύθυνος για τα θέματα του ευρώ, θυμάται εκείνη την κρίσιμη καμπή της ιστορίας ίσως πιο γλαφυρά απ' όλους: «Στο τέλος του 2014 νομίζαμε ότι επιτέλους βλέπαμε φως στην άκρη του τούνελ. Αντί για φως, ήταν τελικά ένα άλλο τρένο που ερχόταν καταπάνω μας».

1.

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ: «ΕΛΠΙΔΑ»

Τραπεζικές καταθέσεις 01.01.2015: 160,3 δισ. ευρώ

Ημέρες έως τη λήξη του Β΄ μηνονίου: 34

Κυριακή 25 Ιανουαρίου 2015

Ο Αλέξης Τσίπρας ανέβηκε στη εξέδρα, σήκωσε τα χέρια θριαμβευτικά στον αέρα και χαμογέλασε πλατιά. Μέσα σε εκκωφαντικές επευφημίες, στάθηκε για μια στιγμή αμίλητος κοιτάζοντας το πλήθος, σαν να ήθελε κι ο ίδιος να συνειδητοποιήσει τη σπουδαιότητα του επιτεύγματός του, κι ετοιμάστηκε να εκφωνήσει τον παρθενικό του λόγο ως εκλεγμένος πλέον ηγέτης, μπροστά σε μια λαοθάλασσα από έξαλλους οπαδούς.

Ήταν 21:20 το βράδυ της Κυριακής 25 Ιανουαρίου 2015, ημέρας εκλογών, και από τα πρώτα ήδη αποτελέσματα ήταν ξεκάθαρο πως το κόμμα του είχε πετύχει μια ιστορική εκλογική νίκη. Ο 40χρονος πολιτικός πλησίασε με ζωηρό βήμα στο μικρόφωνο που είχε στηθεί έξω από το ιστορικό κτίριο του Πανεπιστημίου Αθηνών. Έδειχνε νέος, άφθαρτος και γεμάτος ζωντάνια, σε αντίθεση με τους περισσότερους ηγέτες που είχε γνωρίσει η χώρα στο παρελθόν. Στο κέντρο της Αθήνας είχε ήδη ξεκινήσει μια μεγάλη γιορτή. Οι οπαδοί του είχαν ξεχυθεί στους δρόμους, κάποιοι δακρυσμένοι, άλλοι τραγουδώντας, άλλοι χορεύοντας, κάποιοι πίνοντας και άλλοι κρατώντας σημαίες και κάθε λογής πλακάτ, περιμένοντας με ανυπομονησία την εμφάνιση του νέου τους πρωθυπουργού.

«Σήμερα ο ελληνικός λαός έγραψε ιστορία. Η Ελλάδα γυρίζει σελίδα [...] Αφήνει πίσω της μια πενταετία ταπείνωσης και οδύνης»² άρχισε με ενθουσιασμό μπροστά στο πλήθος που πανηγύριζε, καθώς πυροτεχνήματα φώτιζαν τον ουρανό και ροκ μουσική ηχούσε στο κέντρο της πόλης.

Η άνοδος του στην εξουσία, η πρώτη εκλογική νίκη μιας αντισυστημικής κυβέρνησης στην καρδιά της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σηματοδοτούσε μια ιστορική στιγμή. Επρόκειτο αναμφίβολα για πολιτικό σεισμό στη χώρα, αλλά και παράλληλα για την πρώτη μεγάλη εκλογική επιτυχία μεταξύ των αντισυστημικών κινήματων, τα οποία γίνονταν όλο και ισχυρότερα σε ολόκληρο τον δυτικό κόσμο. Οι επόμενοι έξι μήνες θα κέρδιζαν και αυτοί τη θέση τους στην ιστορία, όμως όχι για τους λόγους που φανταζόταν ο Τσίπρας εκείνο το βράδυ. Αντιθέτως, θα έμεναν χαραγμένοι στη μνήμη ως το διάστημα που η Ελλάδα έφτασε πιο κοντά από ποτέ στο χείλος του γκρεμού, αντιμέτωπη με έναν απρόβλεπτων διαστάσεων οικονομικό Αρμαγεδδώνα.

«Η ΕΛΠΙΔΑ ΕΡΧΕΤΑΙ»

Τις ημέρες που προηγήθηκαν των εκλογών, μια ατμόσφαιρα προσμονής και αλλαγής πλανιόταν ήδη πάνω από την πρωτεύουσα. Όλη η Ελλάδα είχε γεμίσει πολύχρωμες αφίσες με το σύνθημα «Η ελπίδα έρχεται», το κεντρικό μήνυμα της εκστρατείας του ΣΥΡΙΖΑ, ο οποίος παρουσιαζόταν ως η νέα, διαφορετική δύναμη που θα προσέφερε μια εναλλακτική λύση για την αντιμετώπιση των μεγάλων προβλημάτων της χώρας.

Έναν μήνα πριν, τον Δεκέμβριο του 2014, η συγκυβέρνηση Νέας Δημοκρατίας - ΠΑΣΟΚ είχε αποτύχει να συγκεντρώσει τις απαιτούμενες ψήφους στο κοινοβούλιο για εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας. Σύμφωνα με το Σύνταγμα, έπρεπε να ακολουθήσουν εκλογές. Οι πρόωρες κάλπες ορίστηκαν για την Κυριακή 25 Ιανουαρίου και ήταν σχεδόν βέβαιο ότι ο ΣΥΡΙΖΑ θα κέρδιζε. Μετά από δύομισι

χρόνια κυβέρνησης συνασπισμού των δύο μεγαλύτερων, μνημονιακών κομμάτων, οι απογοητευμένοι πολίτες ετοιμάζονταν να φέρουν στην εξουσία ριζοσπαστικές δυνάμεις, ανατρέποντας το status quo.

Είχε φτάσει η στιγμή του Αλέξη Τσίπρα. Γεννημένος στην Αθήνα μόλις τέσσερις ημέρες μετά την πτώση της δικτατορίας, ήρθε στον κόσμο τον Ιούλιο του 1974 μαζί με την επιστροφή της δημοκρατίας στη χώρα, ο πρώτος πρωθυπουργός της Ελλάδας που γεννήθηκε μέσα στη Μεταπολίτευση. Γόνος μεσοαστικής οικογένειας –ο πατέρας του ήταν ιδιοκτήτης κατασκευαστικής εταιρείας– ο Τσίπρας μεγάλωσε στους Αμπελόκηπους, δίπλα στο γήπεδο του Παναθηναϊκού, της ομάδας που εξακολουθεί να υποστηρίζει με πάθος ακόμα και σήμερα.

Το όνομά του είχε γίνει ήδη γνωστό από την εποχή που ήταν μαθητής. Ένα ήσυχο παιδί που συνήθως καθόταν στο τελευταίο θρανίο, χαμογελαστός και ήπιων τόνων, εξελέγη παρ' όλα αυτά πρόεδρος του 15μελούς του Πολυκλαδικού Λυκείου Αμπελοκήπων κι εξελέχθηκε σε πρωταγωνιστή των μαθητικών καταλήψεων που εκδηλώθηκαν σε όλη τη χώρα τον χειμώνα του 1990. Οι καταλήψεις αυτές, που στρέφονταν κατά της αμφιλεγόμενης εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης της Νέας Δημοκρατίας, εξαπλώθηκαν γρήγορα στα σχολεία και ο Τσίπρας πρωτοστάτησε στις διαπραγματεύσεις των μαθητών με την κυβέρνηση ζητώντας την ακύρωση της προγραμματισμένης αναθεώρησης. Και πράγματι, τρεις μήνες αργότερα, το νομοσχέδιο αποσύρθηκε και οι καταλήψεις των σχολείων έληξαν.

Η επιτυχία του αυτή τού εξασφάλισε γρήγορη ανέλιξη στην κομματική ιεραρχία, πρώτα ως γραμματέα της Νεολαίας του Συνασπισμού το 1999 και τελικά ως πρόεδρο του κόμματος το 2008, θέση που κατέχει έκτοτε. Τη σκυτάλη τού έδωσε ο ίδιος ο προκάτοχός του Αλέκος Αλαβάνος, ο οποίος διέκρινε στο πρόσωπο του νεαρού ένα άτομο με ενέργεια, μαγκιά και την ικανότητα να αγωνίζεται αποτελεσματικά για τα πιστεύω του – αλλά και έναν άνθρωπο που με τη

διαπραγματευτική του δεινότητα θα μπορούσε να κάνει το μεγάλο βήμα και να τερματίσει τις έριδες που ταλάνιζαν το κόμμα. Ήταν μια κίνηση για την οποία ο Αλαβάνος θα μετάνιωνε πικρά πολύ σύντομα: Ο Τσίπρας τον εξανάγκασε να παραιτηθεί από το κόμμα έναν μόλις χρόνο μετά την ανάληψη της προεδρίας, αθετώντας τη συμφωνία τους. «Και ο Ιησούς έπεσε έξω με την περίπτωση του Ιούδα», θα σχολίαζε αργότερα ο Αλαβάνος για να δικαιολογηθεί.³

Το άστρο του έλαμψε ακόμα περισσότερο το 2006, όταν διεκδίκησε τη δημαρχία της Αθήνας και, αν και άγνωστος στο ευρύ κοινό, κέρδισε ένα αναπάντεχο 10,5% των ψήφων, ποσοστό υπερδιπλάσιο από αυτό που είχε το κόμμα του μέχρι εκείνη τη στιγμή! Όμως η ραγδαία άνοδος του ΣΥΡΙΖΑ από μονοψήφια νούμερα σε τέτοια που θα τον έφερναν κοντά στη διεκδίκηση της εξουσίας, θα ερχόταν μόνο λόγω της οικονομικής κρίσης η οποία έπληξε βαριά τα παραδοσιακά κυβερνητικά κόμματα των προηγούμενων δεκαετιών.

Η δημοτικότητα του Τσίπρα σε μια συντηρητική χώρα όπως η Ελλάδα, της οποίας οι βασικές αξίες περιστρέφονται γύρω από το τρίπτυχο «πατρίς, θρησκεία, οικογένεια», ήταν μια έκπληξη, δεδομένων και των πιο αντισυμβατικών προσωπικών του επιλογών. Ο Τσίπρας ήταν ο πρώτος Έλληνας πρωθυπουργός που ορκίστηκε με πολιτικό όρκο και ο πρώτος που δεν ήταν παντρεμένος. Έχει συνάψει σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης με τη σύντροφό του, τη συμμαθήτριά του από το λύκειο Περιστερά (Μπέτυ) Μπαζιάνα, μια χαμηλού προφίλ ηλεκτρολόγο μηχανικό, με την οποία γνωρίστηκαν όταν και οι δυο τους ήταν 15 ετών. Πέρα από τον έρωτά τους, τους συνέδεσε και η αγάπη τους για τον κομμουνισμό. Μαζί εντάχθηκαν στην ΚΝΕ. Μαζί απέκτησαν και δύο γιους, τους οποίους επέλεξαν να μη βαφτίσουν με θρησκευτική τελετή, ενώ τον μικρότερο τον ονόμασαν Ερνέστο, προς τιμήν τού Αργεντινού επαναστάτη Ερνέστο Τσε Γκεβάρα.

Όσοι γνωρίζουν τον Τσίπρα λένε ότι η Περιστερά είναι εκείνη που προσπάθησε να κρατήσει τον νεαρό πρωθυπουργό προσγειωμέ-

νο μετά την ανάδειξή του στην εξουσία. Την περιγράφουν ως μια γυναίκα απόλυτη στις απόψεις της και προσηλωμένη στην αριστερή της ιδεολογία. Ο κόσμος γι' αυτή χωριζόταν αυστηρά σε άσπρο και μαύρο – μια αντίληψη την οποία θα αναγκαζόταν να αναθεωρήσει τους μήνες που ακολούθησαν.

Λιγότερο απόλυτος ιδεολογικά από τη σύντροφό του, ο Τσίπρας είχε περισσότερη ευελιξία στα πιστεύω του και γι' αυτό υποσχόταν με ευκολία όλα όσα ήθελαν να ακούσουν τα πλήθη που συνέρρεαν στις ομιλίες του σε όλη την Ελλάδα. Οπλισμένος με ένα μόνιμο χαμόγελο στο νεανικό του πρόσωπο και με μια ιδιαίτερη άνεση και χάρη, υποσχόταν στα αμφιθέατρα στους νέους την επαναφορά του κατώτατου μισθού στα 751 ευρώ (από 586 ευρώ)⁴ και στα καφενεία στους ηλικιωμένους την αποκατάσταση της σύνταξής τους. Ανεβασμένος σε αγροτικό στην επαρχία δήλωνε ότι «όσο υπάρχει η τρόικα, προοπτική για τον αγρότη δεν υπάρχει». Ωστόσο οι οπαδοί του συχνά του τόνιζαν: «Πρόσεξε μη γίνεις σαν τους άλλους», υπενθυμίζοντάς του ότι αν ήθελε, όπως έλεγε, να ξεχωρίσει από τους προκατόχους του, έπρεπε να τηρήσει μέχρι κεραίας τις γενναιόδωρες υποσχέσεις του. «Εμείς δεν έχουμε άλλη επιλογή· ή θα συντριψούμε το κατεστημένο ή θα συντριβούμε οι ίδιοι» απαντούσε.

«Θα ακυρώσουμε το μνημόνιο, θα καταγγείλουμε τη δανειακή σύμβαση με έναν νόμο κι ένα άρθρο» επαναλάμβανε, ενώ υποσχόταν ότι θα καταργούσε από την πρώτη κιόλας ημέρα του ως πρωθυπουργού όλα τα μέτρα λιτότητας που είχαν επιβάλει οι προκάτοχοί του. Ο φόρος ακίνητης περιουσίας, ο περίφημος ΕΝΦΙΑ, ήταν γι' αυτόν «ένας φόρος παράλογος, [που] δεν διορθώνεται, καταργείται». Υποσχόταν ότι θα έθετε τέλος στις ιδιωτικοποιήσεις, ότι θα πουλούσε τα κυβερνητικά αεροσκάφη κι ότι δεν θα επέτρεπε τη συνέχιση των πλειστηριασμών πρώτης κατοικίας που αφορούσαν τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά. Σχεδόν σε κάθε ομιλία του επαναλάμβανε το σύνθημα «Κανένα σπίτι σε χέρια τραπεζίτη», ενώ τόνιζε πως η διαγραφή

τού μεγαλύτερου μέρους του ελληνικού χρέους ήταν αδιαπραγμάτευτη. Δεν παρέλειπε συνέχεια να τονίζει ότι αυτός θα δώσει πίσω την εξουσία στον λαό – εξουσία την οποία, όπως υποστήριζε, είχε υφαρπάξει το ελληνικό και ευρωπαϊκό κατεστημένο.

Όσο ήταν αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης, είχε ανεβάσει τους τόνους στο κόκκινο, με προσωπικές επιθέσεις προς την κυβέρνηση Σαμαρά-Βενιζέλου, αποκαλώντας τους «πολιτικούς απατεώνες»⁵ και «μερκελιστές», και κατηγορώντας τους ότι υπηρετούν ξένα συμφέροντα. Συνέβαλε έτσι στη δημιουργία ενός ακόμα πιο διχαστικού κλίματος μεταξύ των Ελλήνων, το οποίο ξεπερνούσε κατά πολύ τις διαφορές των απόψεων ως προς την οικονομική πολιτική που έπρεπε να ακολουθήσει η χώρα, και το οποίο θα επιδειωνόταν δραματικά τους επόμενους μήνες.

Το πιο γνωστό πάντως σύνθημα της προεκλογικής του εκστρατείας ακούστηκε σε μια ομιλία του στη Λαμία, προς το τέλος Νοεμβρίου του 2014: «Μέχρι στιγμής νομίζουν ότι οι αγορές θα βαράνε το νταούλι και οι κυβερνήσεις θα χορεύουν στον σκοπό τους. Ε λοιπόν, τώρα θα αλλάξουν τα πράγματα, εμείς θα παίζουμε το νταούλι κι αυτοί θα χορεύουν» είχε πει με ενθουσιασμό, χωρίς να έχει επίγνωση πόσο θα τον στοιχείωνε στη συνέχεια αυτή η φράση όταν η δύναμη των αγορών, την οποία τότε υποτιμούσε, θα καθόριζε τελικά την πορεία του.

Το βασικό πρόβλημα με τις υποσχέσεις του Τσίπρα ήταν ότι τις συνδύαζε με τη βεβαιότητα της παραμονής της χώρας στο ευρώ, θέση που πολλοί, ακόμα και στο εσωτερικό του κόμματός του, θεωρούσαν εντελώς ασυμβίβαστη με τις πολιτικές που σκόπευαν να επιδιώξουν.

Ήδη από το καλοκαίρι του 2014 είχαν συσταθεί διάφορες επιτροπές με βασικό επικεφαλής τον Γιάννη Δραγασάκη –ένα από τα ιστορικά στελέχη του κόμματος και το μοναδικό που είχε διατελέσει αναπληρωτής υπουργός, έστω και για τρεις μόνο μήνες, πριν από 25 χρόνια– με στόχο να αναζητηθούν δίοδοι εξόδου της Ελλάδας από

τα μνημόνια. Βασικός σκοπός των επιτροπών ήταν να προετοιμαστούν για τη διαπραγμάτευση με τους πιστωτές της χώρας, αλλά και την πιθανότητα ρήξης με την Ευρώπη. Οι επιτροπές όμως αυτές δεν είχαν στενή επικοινωνία μεταξύ τους: Αντί να υπάρχει ένας σκιώδης υπουργός Οικονομικών που θα ήταν υπεύθυνος για την εποπτεία της στρατηγικής του κόμματος, υπήρχαν παράλληλα διαφορετικά σχέδια οικονομικής πολιτικής, και όλα τους χαστικά και κατακερματισμένα. Ακόμη χειρότερα, καμία από αυτές τις ομάδες δεν είχε καν συνεργαστεί με τον μέλλοντα υπουργό Οικονομικών.

Οι προεκλογικές υποσχέσεις του Τσίπρα είχαν σε μεγάλο βαθμό διατυπωθεί στην εμβληματική ομιλία του στη Διεθνή Έκθεση της Θεσσαλονίκης τον Σεπτέμβριο του 2014, τέσσερις μήνες πριν από τις εκλογές. Εκεί, παρουσίασε για πρώτη φορά το πρόγραμμα της μελλοντικής του κυβέρνησης. Με τον λόγο του αυτό δεν επιδίωξε καν να παρουσιάσει ένα ενιαίο σύνολο οικονομικής πολιτικής. Αντιθέτως, αποφάσισε να λάβει υπόψη μόνο τα θετικά μέτρα του έργου όλων αυτών των κατακερματισμένων ομάδων.

Μερικά από τα μέλη του κόμματος που τον παρακολουθούσαν στη Θεσσαλονίκη –από τους ακραίους αριστεριστές που επιζητούσαν έξοδο από το ευρώ έως τους φιλοευρωπαίους– είδαν την ομιλία αυτή περισσότερο ως ευχολόγιο παρά ως ολοκληρωμένο κυβερνητικό πρόγραμμα, καταλαβαίνοντας ότι όλες αυτές οι υποσχέσεις ήταν αδύνατο να συμβιβαστούν μεταξύ τους.

«Τι θα κάνουμε σε περίπτωση που οδηγηθούμε σε Grexit; Ποιο είναι το σχέδιό μας;» ζητούσε να μάθει επανειλημμένα ο Παναγιώτης Λαφαζάνης, ανώτερο στέλεχος του ΣΥΡΙΖΑ και επικεφαλής της πιο ακραίας πτέρυγας του κόμματος. Σε αυτά τα ερωτήματα ο Αλέξης Τσίπρας απαντούσε με αντιφατικά μηνύματα. Ενώ επέτρεπε στα πιο ριζοσπαστικά μέλη να συζητούν και να σχεδιάζουν τις στρατηγικές τους για μια εναλλακτική λύση σε σχέση με την Ευρώπη, απέρριπτε ταυτόχρονα τα αιτήματά τους για εκπόνηση ενός Σχεδίου Β', ενός

σεναρίου έκτακτης ανάγκης, το οποίο θα υλοποιούνταν σε περίπτωση μη εφαρμογής όλων εκείνων που είχε υποσχεθεί. Πολλά μέλη, ανάμεσά τους και ο Λαφαζάνης, θεωρούσαν ότι οι εξαγγελίες της Θεσσαλονίκης ήταν λαϊκιστικές υποσχέσεις, ασυμβίβαστες με την παραμονή της Ελλάδας στο ευρώ, και προέτρεπαν τον νέο ηγέτη να εκπονήσει εναλλακτική στρατηγική για την περίπτωση που η ύπαρξουσα δεν θα πετύχαινε. Ωστόσο, ο Τσίπρας ξεγλιστρούσε κάθε φορά σαν χέλι, με το επιχείρημα «δεν είναι η κατάλληλη στιγμή για τέτοια σχέδια», μεταθέτοντας αυτό το κρίσιμο στοιχείο της στρατηγικής της κυβέρνησης για αργότερα.

Καθώς λοιπόν οι πολίτες κατευθύνονταν προς τα εκλογικά κέντρα εκείνο το κυριακάτικο πρωινό, είχαν την αίσθηση ότι πράγματι κάτι καινούργιο ερχόταν. Θα ήταν όμως αυτό η ελπίδα;

ΕΛΕΝΗ ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗ - ΒΙΚΤΩΡΙΑ ΔΕΝΔΡΙΝΟΥ

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΜΠΛΟΦΑ

ΤΟ ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΟ ΤΟΥ 2015

ΟΙ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ

ΤΟ PLAN B

Πόσο κοντά έφτασε, τελικά, η Ελλάδα στην άτακτη έξοδό της από το ευρώ; Πώς ένας νεαρός, χαρισματικός, αντι-μνημονιακός πρωθυπουργός γοητεύτηκε από τη «σιδηρά» καγκελάρια της Γερμανίας;

Τι ακριβώς προέβλεπε το περιβόητο Plan B για την περίπτωση αποχώρησης της Ελλάδας από την Ευρωζώνη; Τι πραγματικά ειπώθηκε στις μυστικές συναντήσεις των πιο ισχυρών και τελικά ποιος παίρνει τις πιο σημαντικές αποφάσεις στην Ευρώπη;

Το βιβλίο αυτό βασίζεται σε πάνω από 230 ώρες off the record συνεντεύξεων με 95 πρωταγωνιστές των γεγονότων που σημάδεψαν τη χώρα από τον Ιανουάριο μέχρι και τον Ιούλιο του 2015: από το μοναδικό αυτό υλικό, προκύπτει μια ιστορία ανθρώπων χαρισματικών αλλά και ματαιόδοξων, μια σειρά κακών υπολογισμών και χαμένων στοιχημάτων.

Η συγκλονιστική αφήγηση θα οδηγήσει τον αναγνώστη πίσω από κλειστές πόρτες σε κυβερνητικά κτίρια και οικίες αξιωματούχων, θα τον βάλει σε δωμάτια όπου πολύωρες διαπραγματεύσεις γεμάτες κρυφές προσφορές, μυστικές υποσχέσεις και ωμούς εκβιασμούς κατέληξαν σε δύσκολους συμβιβασμούς.

Ένα βιβλίο που διαβάζεται ως πραγματικό θρίλερ εξουσίας, στο οποίο όλοι, Έλληνες, θεσμοί και ξένοι αξιωματούχοι, συνέβαλαν στο να καταλήξει η Ελλάδα στο κέντρο της «τέλειας καταιγίδας».

ISBN 978-960-569-779-2

Κωδ. μηχ/σης 25.141

www.epbooks.gr